

Mažeikių moksleiviai – Laisvės kovotojų takais

Spalio 11 dieną Mažeikių rajono savivaldybės Kultūros ir sporto skyrius kartu su Švietimo skyriumi, Lietuvos šaulių sąjungos Mažeikių kuopa ir Lietuvos politinių kalinių sąjungos Mažeikių skyriumi surengė pažintinę ekskursiją po Mažeikių rajoną. Dalyvavo istorijos olimpiadų konkursų laimėtojai, kraštotyros darbų autoriai ir jų mokytojai iš dvylikos rajono mokyklų. Organizatoriams talkino Užlieknės ir Tirkšlių Juozo Vitkaus-Kazimieraičio mokyklų istorijos mokytojos Birutė Ovčinkova ir Jurgita Jonušienė.

Atvykę į Krakius, ekskursijos dalyviai pusantr kilometro ėjo pėsčiomis iki šaulių atstatyto partizanų bunkerio Milių kaimo miške. Čia juos pasitiko šauliai ir jaunieji šauliukai iš Mažeikių, Tirkšlių ir Viešknių mokyklų.

Moksleiviai aplankė bunkerį. Jiems buvo papasakota apie 1948 metų balandžio 7 dieną kautynėse žuvusius du partizanus. Vaikai turėjo progos apžiūrėti šaulių ginklus, išsamiau susipažinti su Lietuvos šaulių sąjungos sukarintu visuomenės organizacijos veikla.

Vėliau ekskursijos dalyviai patraukė į Viešknių kapines prie „Vyčio“ būrio partizanų, žuvusių 1949 metų birželio 6 dieną Purvinės miško kautynėse, kapo – kenotafo.

Toliau žygio maršrutas vedė į Tirkšlių seniūnijos Jonaičių mišką, prie ten pastatyto Atminimo ženklų penkiems žuvusiems partizanams. Pakeliui

dar užsukta į Bružų kaimą, pas ten gyvenantį garbės šaulį Alfonsą Degutį. Čia ekskursijos dalyviai gavo užduotį – surasti gretimame miškelyje užmaskuotą partizanų bunkerį. Penktasis objektas – Sedos seniūnijos Kirklių kaime, Jaugos sodybvietėje buvusio bunkerio likučiai. Būtent iš to bunkerio partizanai išėjo į Balėnų miške vykusį partizanų būrių susitikimą ir 1951 metų gegužės 9 dieną žuvo kautynėse su čekistais.

Toliau kelias vedė Šerkšnės upės link, prie buvusio Ketūnų kaimo malūno užtvankos griuvėsių pastatyto paminklinio akmens, kuriame įrašyta, jog čia gimė žymus pietų Lietuvos partizanų vadas Juozas Vitkus-Kazimieraitis.

Dienai kryptant vakarop, pasiekiamas paskutinis objektas Rupeikių kaime. Tai baltas medinis kryžius. Prie jo yra stendas, kuriame įrašyta, jog čia buvo sumesti nužudytų 14 Sedos gyventojų kūnai. Juos 1941 metų birželio 25 dieną žiauriai nukankino besitraukiantys iš Sedos raudonarmiečiai. Tylos minutėmis, šautuvų salvėmis ir uždegtomis žvakutėmis buvo pagerbti už Tėvynės laisvę paaukoję savo jaunas gyvybes partizanai.

Nepaisant žvabuko vėjo ir nueitų bei nuvažiuotų kilometrų, žygio dalyviai grįžo pilni energijos ir įspūdžių. Jie pagilino žinias apie savo krašto istoriją, apie laisvės kovas ir skaudžias netektis.

Žygio dalyviai dėkoja jo koordina-

tori Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyriausiajai specialistei Rūtai Končiūtei-Ma-

čiulienei ir tikisi daugiau renginių aplankant Mažeikių rajono paminklus.

Albertas RUGINIS

Uždek žvakutę savo krašto partizanams

Artėjant Vėlinėms pilietinė iniciatyva „Partizanų takais“ ir Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga kviečia susiburti ir drauge įžiebtį atminimo žvakutes savo krašto partizanams bei visiems, žuvusiems už Lietuvos laisvę.

2013 metais Dzūkijoje prasidėjusi akcija „Uždek žvakutę savo krašto partizanams“ per kelerius metus suvienijo kelias kartas ir išplito po visą Lietuvą, todėl kasmet prieš Vėlines vis gausnis būrys pagerbia šviesuolius, paaukojusius gyvybę už Lietuvą.

Šiomet iniciatyvos globėjai kviečia aplankyti partizanų žūties vietas, sutvarkyti užmirštus kapus ir uždegti pagarbos žvakutes keliose Lietuvos vietose:

Spalio 28 d. (penktadienį)

Uždekime žvakutę Dzūkijos krašto partizanams:

išvykimas **14 val.** nuo Varėnos savivaldybės. Norintieji keliauti iš Vilniaus asmeniniais automobiliais – **13 val.** nuo Seimo III rūmų,

maršrutas: Varėna – Kasčiūnai (Adolfo Ramanausko Vanago bunkeris. Partizano J. Jakavonio-Tigro sody-

ba) – Merkinės kryžių kalnelis – memorialas Druskininkuose prie Mergelės akių ežerėlio – atstatytas partizanų bunkeris Ratnyčios upelio šlaite (Latežerio miške) – Balučio vadavietė (Norulių miške) – Varėna.

Informacija tel. 8 698 42 147 arba el.p. liutauras@kazlavickas.lt.

Iniciatyvos globėjas Dzūkijoje Seimo narys Liutauras Kazlavickas;

Uždekime žvakutę Kaišiadorių krašto partizanams:

išvykimas nuo Kaišiadorių savivaldybės. Informacija tel. 8 620 90 592.

Iniciatyvos globėjas Kaišiadorių krašte Seimo narys dr. Mantas Adomėnas;

Uždekime žvakutę Raseinių krašto partizanams:

išvykimas **13 val.** nuo Ariogalos gimnazijos. Informacija tel. 8 624 86 944.

Iniciatyvos globėjas Raseinių krašte istorijos mokytojas Andrius Bautronis;

Uždekime žvakutę Panevėžio krašto partizanams:

išvykimas nuo Panevėžio Švč. Trejybės bažnyčios.

Informacija tel. 8 682 57 819 arba indre.pociute@lrs.lt.

Iniciatyvos globėja Panevėžio krašte Nepriklausomybės Akto signatarė, Seimo narė Rasa Juknevičienė.

Spalio 30 d. (sekmadienį)

Uždekime žvakutę Zanavykijos partizanams:

išvykimas **10 val.** nuo memorialo Genocido aukoms atminti Šakių kapinėse.

Visus, norinčius keliauti, bet neturinčius automobilių, visureigiais pavežėti žada klubas „Motorsport“, o klubas „Vėjas“ kviečia prisijungti rudens ir miško kelių nebijančius dviračių mėgėjus.

Informacija tel. 8 614 85 117 arba

el.p. tremtinys.lpkts@gmail.com.

Iniciatyvos globėja Suvalkijoje LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė;

Uždekime žvakutę Kauno partizanams:

17 val. Senosiose Kauno kapinėse, Vytauto prospekte; **17.30 val.** prie Adolfo Ramanausko-Vanago paminklo, Kampo ir Kalniečių gatvių sankryžoje Kalniečiuose; **18 val.** Petrašiūnų kapinėse.

Informacija tel. 8 620 90 239.

Iniciatyvos globėja Kaune Seimo narė Vincė Vaidevutė Margevičienė.

Padėka

Mielieji,

Ačiū visiems, LR Seimo rinkimuose pasitikėjusiems ir balsavusiems už Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų kandidatus. Nors antrojo rinkimų turo rezultatai daug kam netikėti, mūsų partija liko antra, tačiau vis tiek džiaugiamės sulaukę didelio rinkėjų palaikymo. Tai skatina dar labiau susitelkti, nenuleisti rankų ir toliau dirbti Lietuvos labui.

Vincė Vaidevutė MARGEVIČIENĖ,
LR Seimo narė, TS-LKD PKTF pirmininkė

Istorija be „baltų dėmių“

Kaip KGB kontroliavo turizmą

Pabaiga.

Pradžia Nr. 39 (1205)

Be gausių agentūrinių pajėgų, kontrolei pasitelktos ir kitos techninės priemonės. Dokumentuose jos būdavo užkoduojamos didžiosiomis raidėmis. Čekistai žymėjo sekimo priemones šitaip: T – pasiklausymas patalpoje, S – telefono pokalbių pasiklausymas, NN – išorinis stebėjimas, D – slapta krata, ir kitos. Tokios priemonės taikytos užsieniečiui, kėlusiam KGB susidomėjimą. Tai liudija slapto fotografavimo nuotraukos, pokalbių kambariuose ir telefonu išsklotinės, saugomos atskirų žmonių sekimo bylose. Kartais, pasitelkiant technines priemones, lietuvių emigrantai buvo sekami jiems lankantis kitose SSRS šalyse. Štai Vytautas Vepštas Jerovane (tuomet Armėnijos SSR) buvo sekamas, naudojant priemones T ir S. Tą atliko vietinis KGB padalinys, kuris surinktą medžiagą persiuntė pagal atitinkamą adresą į Lietuvą.

Per slaptuosius bendradarbius bandyta paveikti į LSSR atvykusius užsienio lietuvių organizacijų veikėjus (dažnai „Santaros-Šviesos), tikslas – gauti iš jų dominančios informacijos. Pavyzdžiui, per agentą „Arbenin“ bandyta į Lietuvą iškviesti „Santaros-Šviesos“ veikėją V. Adamkų, nors jis, kaip JAV pareigūnas, legaliai lankydavosi SSRS. Jam atvykus agentas turėjo sužinoti nelegalios medžiagos perdavimo į užsienį kanalų. Agentas „Literatas“ turėjo ištirti asmenį, įvardintą „Učionij“ (liet. klb. – „Mokslininkas“), dalyvavusį federacijos vykdomuose darbuose. Stengtasi daryti poveikį, kad emigrantas pasitrauktų iš antisovietinės veiklos. Pavyzdžiui, B. S. su žmona 1960 metais išvyko į VFR, kur įsijungė į „lietuvių antisovietinę veiklą“. 1967 metais lankantis Lietuvoje, su juo nustatytas kontaktas, „gautas raštiškas įsipareigojimas nedirbti antitarybinio darbo“, bet, agentūriniams duomenimis, jis tęsė „šmeižti tarybinę tikrovę“. KGB praktikoje dažnai pasitaikydavo atvejų, kad agentas turėdavo daryti tam tikrą įtaką savo tiriamajam objektui.

Kad KGB seka, pajusdavo ne vienas užsienietis. Gal saugumiečiai norėjo specialiai trikdyti konkretaus emigranto veiksmus ir neleisti jam laisvai elgtis. Viešėdamas SSRS, R. Misiūnas laiške rašė: „Pradėjau jausti, kad manim per daug domaujasi saugumas. (...) Prieš pusantros savaitės pastebėjau šešis žmones iš karto“. Kad žmonės buvo sekami, prisimindavo net praėjus dešimtmečiams. Štai V. Adamkus atsiminimų knygoje teigia: „Būdamas Lietuvoje, visad jausdavau slegiantį KGB šešėlį“. Remdamasis savo patirtimi ir susipažinęs su savo dokumentais Juozas Kojelis apie 1986 metais apsilankymą Lietuvoje manė, „sekimas vyko visą laiką“ ar „iki šiol negaliu suprasti, kodėl KGB taip intensyviai mane sekė“. Saugumiečių, prisidengusių kitais vardais, įkyrūs klausinėjimai, savo nuomonės piršimas sukeldavo kai kurių emigrantų pyktį. Pasipiktinimo pokalbius tarpusavyje išrašydavo KGB. Štai vienas turistų, klausinėtus apie jau-

nimo organizacijas, viešbučio kambaryje atviravo: „Jeigu norėčiau žinoti, kas vyksta jūsų šalyje, kiekvieną rytą galėčiau pirkti jūsų tą „Pravdą“ ir skaityti apie jūsų prakeiktą sistemą (...) Man nepatinka tai, kad turistai turi paklusti š... taisyklėm“.

Lietuvių emigrantų, besilankančių Lietuvoje, sekimas – rutininis KGB darbas. Sekant tiesiogiai per agentus ar pasitelkiant technines priemones, kontroliuoti į LSSR atvykusiuose asmeniniai ryšiai: su kuo jis susitikinėja viešumoje, su kuo ir apie ką kalbasi telefonu, atlikus slaptą kratą viešbučio kambariuose sužinodavo, ką atsiveža iš užsienio. Šiais metodais KGB darbuotojai dažnokai nesužinodavo kažkokių ypatingų paslapčių ir tai netapdavo reikšminga informacija planuojamoms operacijoms užsienyje.

Būdavo ir sudėtingesnių KGB kombinacijų su atvykstančiais emigrantais. Pavyzdžiui, tariamosios opozicijos kūrimas respublikoje. Federacijos „Santara-Šviesa“ nariai, lankydami sovietų Lietuvoje, noriai bendravo su vietinės inteligentijos atstovais, dažniausiai mokslo ir meno pasaulio žmonėmis. Sovietų saugumo pastebėta, kad atvykusiuosius domina vykstantis disidentinis judėjimas SSRS viduje. KGB darbuotojų nuomone, federacijos nariai net patys norėjo prisidėti sukurdami intelektualinę opoziciją esamai socialistinei santvarkai. Nutarta tai panaudoti saviems interesams – LSSR viduje sukurti tariamai veikiančias, legenduotas „nacionalistų“ grupes, kitaip tariant, fiktyviai veikiančias disidentų grupes. Jų vardu norėta pakišti savus agentus užsienio organizacijų vadovams, tarp jų ir „Santarai-Šviesai“. 1977 metais sukurtas planas „Absces“, anot kurio, Vilniuje egzistuoja opozicinė grupė, kurios vadovas yra agentas „Kalvis“ (pastarojo žmona taip pat buvo įgijusi pažįstamų tarp „Santaros-Šviesos“ veikėjų). Instruktuotas saugumo, agentas paruošė kreipimąsi į „reakcinę“ lietuvių emigraciją pavadinimu „Sutarimas: kur jis ir kaip jį rasti“. Numatyta veikti per rusų disidentus, sukuriant kontroliuojamą ryšio kanalą su Vakaraais, ir išieiti į tokį pat ryšį su jų specialiosiomis tarnybomis. Iš dokumentų galima spėti, kad operacija nepavyko taip, kaip buvo planuota. Nebent KGB sėkme galima laikyti faktą, kad iš JAV siunčiama literatūra fiktyviam adresui Lenkijoje patekdavo ne pagal adresatą. Ta sėkmė irgi sąlyginė, nes KGB galėjo užsakyti spaudą netrukdomai. Yra likę ir kitų duomenų apie tariamų organizacijų kūrimą, bet rezultatai irgi nežinomi. Štai per operaciją „Raduga“ (liet. k. „Vaivoryškė“) numatyta pakišti „Laisvės“ radijo lietuvių redakcijai fiktyvią „nacionalistų“ intelektualų grupę; kurti legenduotas „nacionalistų“ grupes, ir jų vardu pakišti savus agentus „Santarai-Šviesai“ bei latvių emigrantams. Kartais tokius planus kurti pastūmėdavo patys emigrantai. Štai objektas „Adam“ pasakė KGB agentui, kad atvyko į LSSR turėdamas emigracinių organizacijų vadovų užduotį: iš-

siaiskinti „nacionalistiškai“ nusiteikusius asmenis ir daryti jiems įtaką. Gavevę tokią informaciją, KGB nutarė pradėti operatyvinį žaidimą.

Ne visus lietuvių emigrantus sovietų valdžia norėjo įsileisti. 1972 metais uždrausta atvykti 8 asmenims; 1973 metais – 10 asmenų; 1977 metais – 13 asmenų; 1987 metais būta 55 lietuvių išėivių ir užsieniečių, kuriems buvo uždarytas įvažiavimas į SSRS. Dažniausiai KGB suformuluotas kaltinimas buvo „už priešiškos veiklos vykdymą“ ar „dalyvavimą antitarybinėse akcijose“. Tokiam sprendimui priimti pakakdavo agento pranešimo. Štai pagal agento „Laukaitis“ pranešimą 1982 metais uždarytas įvažiavimas Adomėnui ir Keziui, kaip siekusiems įvykdyti „kenksmingas“ akcijas prieš respubliką. Sprendimai įsileisti ir uždrausti atvykti buvo priimami lanksčiai, tai yra atsižvelgiant į aplinkybes. 1973 metais žurnalistui R. Sakadolskiui neleista atvažiuoti, nes jo lankymasis „gali duoti kai kurią politinę žalą Tarybų valstybės interesams“, bet 1984 metais jam leista atvažiuoti dėl jo paties tyrimo. Draudimai galiojo kurį laiką, apie tai užsienio lietuvis sužinodavo tik tuomet, jei turėdavo planų apsilankyti tėvynėje. Kartais apie tokį sovietų valdžios sprendimą sužinodavo iš savo giminių Lietuvoje.

Kai kurie emigrantai buvo laukiami – kad tik sugrįžtų į tėvynę visam laikui. Tokį sugrįžimą buvo galima panaudoti propagandiniam efektui sukurti ir taip formuoti pozityvų LSSR gyvenimo vaizdą tarp kitų emigrantų. Nepavyko prikalbinti reemigruoti į Lietuvą VLIK prezidiumo narį, dirbusį „Keleivio“ redakcijoje, kuris KGB įvardytas objektu „Ded“ (liet. k. „Senis“), kitur – Kalviu. Šioje akcijoje turėjo talkininkauti jo artimas giminaitis – KGB agentas „Saliut“ (liet. k. „Saliutas“), gyvenęs Lietuvoje ir patikimas asmuo G. Sugrįžusį emigrantą norėta panaudoti kontrpropagandinėse priemonėse prieš lietuvių emigracijos centrus. 1970 metais čekistai planavo, kad „Ded“ grįžimas į Lietuvą duos pretekstą federacijai „Santara-Šviesa“ suaktyvinti išpuolius prieš VLIK. Abejotina, kad toks įvykis būtų galėjęs sukelti kokią nors didesnę įtampą išėivijos gretose. Agento „Saliut“ ir objekto „Ded“ susitikimo 1968 metais Kanadoje metu, agentas paragino giminaitį apsilankyti Lietuvoje. Nors gyveno vargingai, bet „Ded“ nenorėjo grįžti į Lietuvą, bijodamas būti panaudotas propagandos tikslais, priverstas parašyti knygą ar straipsnį. Šis KGB planas liko neįgyvendintas, nors daug metų kartotas planuose prieš VLIK. Gali būti, kad čia saugumiečiai norėjo iš vieno galimai pasiseksiančio įvykio išgauti kuo daugiau naudos. Bandyta parvilioti sugrįžti archeologę M. Gimbutienę, bet irgi nepavyko. Vėliau tokius pat planus kūrė „Tėviškės“ draugija. Kai kuriuos išėivius norėta privilioti sugrįžti ne tik propagandiniais sumetimais, bet ir dėl materialinio suinteresuotumo ir asmens atitraukimo nuo politinės veiklos. Tokių KGB planų būta M. Žilinsko, norinčio per-

duoti kolekciją, adresu. Susigražinti į Lietuvą stengtasi dailininką Kazimierą Žeromskį (sekimo objektas „Chudožnik“; liet. k. „Dailininkas“), kuris tyrinėtas nuo 1961 metų. Atsisakydamas jį verbuoti, KGB per agentus „Višneva“, „Nemunas“, „Vilnius“ ir kitus siekė, kad jis savo meno vertybes perduotų Lietuvai. 1985 metais apsilankius Lietuvoje su juo „dirbo“ keturi operatyviniai darbuotojai. 1986 metais K. Žeromskis padovanojo paveikslus, o saugumas tokį faktą panaudojo propagandai, nes toks dailininko poelgis sukėlęs sumaištį emigracinėse organizacijose. Po 1987 metų KGB stengėsi įsijungti į Kultūros vertybių perdavimą iš užsienio. Tuo metu kai kurių išėivijos dailininkų kūriniai parvežti į Lietuvą.

Sovietai nepageidavo priimti gyventi visus, norinčius grįžti į Tėvynę, tai liudija neigiami atsakymai į prašymus, kurių svarstymas vykdavo LSSR URM, bet atsiklausiant saugumo nuomonės, kaip antai: „prašome neatsisakyti pranešti mums savo nuomonę“, „pareikšti savo nuomonę“ ir taip toliau. KGB dažniausiai atsakydavo tokio pobūdžio teiginiais: „laikome netikslinga“, „prieštaravimų nėra“, „galima tenkinti“. Pats saugumas neturėjo konkrečių duomenų apie konkrečius emigrantus, todėl rėmėsi kitų institucijų (sovietų diplomatinių atstovybių, URM ir kitomis) pateikta medžiaga. Remiantis archyviniais dokumentais, daugiausiai prašymų sugrįžti pateikė ekonominiai emigrantai, todėl klausimas prastas gana pragmatiškai. Ar turi emigrantas giminių Lietuvoje? Kur jis gyvens? Kas jį išlaikys? Ar jis darbingas? Neigiami atsakymai į tuos klausimus virsdavo veto. Jei asmuo buvo dalyvavęs priešiškoje veikloje prieš SSRS (pavyzdžiui, tarnyba nacių okupacijos metais), jų prašymai buvo atmetami. Kartais atsakyta leisti grįžti ir tiems, kurie ne per seniausią buvo išvykę gyventi pas gimines į užsienį ir nusivylė tenyškėčiu gyvenimu. Visos institucijos pritarėdavo prašymams, jei tą reikalą buvo galima panaudoti propagandai. Propagandai dar labiau tiko atvejai, kai leidimo grįžti į Lietuvą pasiprašęs asmuo buvo šiek tiek žinomas išėivijoje. KGB gavo žinių, kad 1981 metais į užsienį išvykusi R. Baltušytė „nusivylusi gyvenimo sąlygomis JAV“. Todėl 1987 metais saugumas planavo pagal turimas galimybes padaryti „teigiamą poveikį“ ir paskatinti ją grįžti į Tėvynę, planavo tai panaudoti kontrpropagandinėse priemonėse.

Vėliau reemigracijos klausimai spresti labiau iš materialinės pusės. KGB net siūlė kurortinėje zonoje statyti pagyvenusių emigrantų namus, pritraukiant jų lėšas „tvirta valiuta“. Saugumas derino propagandinį efektą su finansiniu suinteresuotumu.

Taigi JAV ir SSRS 1958 metais pasirašyta kultūrinių ir mokslinių mainų sutartis sudarė prielaidas išėiviams lankytis sovietų Lietuvoje. KGB atsivėrė daugiau galimybių savo veiklai plėtoti.

Dr. Darius JUODIS

Rinkimai, nustebinę visus

„Euronews“ „žinia“

„Euronews“ – tai televizijos kanalas, 13 kalbų skleidžiantis Kremliaus propagandą Arabų šalyse, Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Italijoje, Portugalijoje, Rusijoje, Ispanijoje, Turkijoje ir Ukrainoje. Kaip matote, dirva plati ir nereikėtų stebėtis, kodėl Graikijoje ar Vengrijoje daugėja Putino šalininkų. Tačiau ši kartą ne apie graikus ar vengrus, o apie mus, lietuvius. Taigi rytojauš dieną po antrojo Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų turo „Euronews“ pranešė, kad Lietuvoje vyko rinkimai į šalies parlamentą ir juose daugiau nei įtikinamai nugalėjo „valstiečių ir žaliųjų sąjunga“, vadovaujama R. Karbauskio. Ši partija sukurta prieš dešimt metų, tačiau politiniame šalies valdyme nedalyvavo, nes per praėjusius rinkimus tegavo vieną mandatą. Tačiau šįkart įtikinamai nugalėjo, o konservatoriai liko tik antroje vietoje...

Atrodytų, niekuo neypatingas pranešimas, nieko tokio propagandinio nepasakantis. Bet taip nebūna, kad propagandinis Kremliaus ryporas kalbėtų šiaip sau. Visų pirma į akis krito tai, kad po pirmojo rinkimų turo „Euronews“ nepranešė, kad Lietuvoje vyksta rinkimai ir po pirmojo turo pirmauja konservatoriai. Netiesa ir tai, kad Karbauskio partija nedalyvavo politiniame šalies gyvenime, nors įkurta 2006 metais.

Pasižiūrėkime Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos internetinę svetainę: joje partija skelbiama kilusi iš valstiečių liaudininkų, o istorinės partijos ištakos siekia 1905 metus. Na, šiandien nėra gyvų liudininkų, galinčių ką nors pasakyti apie tas „ištakas“, tačiau pilna tokių, kurie gerai mena, kas tokie buvo „valstiečiai liaudininkai“ praeitame dešimtmetyje – tai Kazimiro Prunskienės vadovaujama partija, o jos pavaduotojas buvo R. Karbauskis. Nuo 2008 metų partija įgavo dabartinį pavadinimą ir pavidalą.

Tad iš kur tie „Euronews“ paminėti 2006 metai? Nežinau, ką tai bendro turi su LVŽS, tačiau spėčiau, kad tai būtų tie metai, kada Putinas pasakė „fas“ ir pas mus prasidėjo įdomūs dalykai, kuriuos politologai apibūdino kaip Rusijos „minkštosios galios apraiškas“. Žinoma, ir anksčiau pasireikšdavo Putinovadovaujamos Rusijos nedraugiškumas mūsų šalies atžvilgiu, tačiau maždaug nuo 2006 metų tos nedraugiškumo apraiškos įgavo sistemiškumo formas. Dar kartą sakau – neįsivaizduoju, kodėl propagandinis kanalas tokią datą paminėjo rinkimų kontekste, bet aišku, kad po pirmojo turo nesinorėjo skelbti, kas jį laimėjo, o štai po antrojo su džiugesiu pranešta, kad konservatoriai liko „tik“ antri – tarsi tai prilygtų priešpaskutinei vietai.

Šiek tiek statistikos

Taigi spalio 23 dieną Lietuvos Respublikos piliečiai išrinko Seimo narius. Spalio 9 dienos rinkimų metu balsavo 1 272 734 rinkėjai, arba 50,64 proc. rinkėjų. Pakartotinio balsavimo metu

dalyvavo 913 752 rinkėjai, arba 37,99 proc. visų rinkėjų. Iš 141 dabar kadenciją baigiančio Seimo nario perrinkti 59 Seimo nariai. Į Seimą išrinkti 39 dabar esantys savivaldybių tarybų nariai. Vidutinis išrinkto Seimo nario amžius – 51,5 metų, taigi šis Seimas metais jaunesnis. 2012 metais Seimo narių vidutinis amžius 52,8 metai. Pakartotinis balsavimas buvo skelbiamas 68 vienmandatėse rinkimų apygardose, kur iš dviejų daugiausia surinkusių balsų kandidatų buvo renkamas vienas Seimo narys. Trijose rinkimų apygardose pakartotinio balsavimo neprireikė, kadangi spalio 9 dieną Antakalnio rinkimų apygardoje buvo išrinkta Ingrida Šimonytė (Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai), Šalčininkų – Vilniaus rinkimų apygardoje – Leonard Talmont (Lietuvos lenkų rinkimų akcija – Krikščionių šeimų sąjunga), Medininkų rinkimų apygardoje – Česlav Olševski (Lietuvos lenkų rinkimų akcija – Krikščionių šeimų sąjunga).

Į Seimą išrinkta 111 vyrų ir 30 moterų. Lyginant su 2012 metais, moterų skaičius Seime sumažėjo trimis. Daugiausia moterų (11) yra Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungoje.

Vyriausio Seimo nariai: 75 metų Juozas Imbrasas (Partija „Tvarka ir teisingumas“), kuris, kaip numatyta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, pradės pirmąjį po rinkimų Seimo posėdį, ir 73 metų Antanas Vinkus (Lietuvos socialdemokratų partija).

Jauniausiais Seimo nariais išrinkti: 26 metų Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos atstovė Rūta Miliūtė, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos narys Virginius Sinkevičius. Dauguma visų kandidatų yra vedę arba susituokę ir turi vaikų.

Išankstiniais Vyriausiosios rinkimų komisijos (VRK) duomenimis, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungai Seime tenka 54 mandatai, Tėvynės sąjungai – Lietuvos krikščionims demokratams – 31, Lietuvos socialdemokratų partijai – 17, Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžiui – 14, partijai „Tvarka ir teisingumas“ – 8, Lietuvos lenkų rinkimų akcijai – Krikščioniškų šeimų sąjungai – 8, Darbo partijai – 2, politinei partijai „Lietuvos sąrašas“, Lietuvos žaliųjų partijai ir Lietuvos centro partijai po 1 mandatą. Keturi Seimo nariai išsikėlė patys. Galutiniai rezultatai bus oficialiai patvirtinti vėliausiai iki spalio 30 dienos.

Įdomiai atrodo rinkėjų, dalyvavusių rinkimuose, pasiskirstymas pagal amžių. Tiek daug kalbėta ir džiaugtasi jaunuomenės aktyvumu, netgi visas viltis laimėti rinkimus kai kurios partijos siejo su ja, bet, pasirodo, be reikalo. Kaip teigia VRK statistika, rinkėjai, kurių amžius nuo 18 iki 24 metų buvo pasyviausi, ypač tai pasimatė antrajame ture, į kurį atėjo net 15 procentų mažiau. Ne ką geriau atrodė ir 24–34 metų amžiaus rinkėjų aktyvumas. O štai aktyviausi buvo pagyvenę žmonės (tai yra pensininkai 64–75 metų) – pirmajame ture jie sudarė beveik 63 proc. rinkėjų, o antrajame – 53 proc. Beje, čia taip pat vertėtų paieškoti kai kurių partijų pralaimėjimo ar laimėjimo priežasčių.

Ko nesitikėjo niekas

Kaip skelbia Vyriausioji rinkimų komisija, antrajame rinkimų ture dalyvavo beveik 38 proc. rinkimų teisę turinčių piliečių. Tai mažesnis skaičius nei pirmajame – tuomet dalyvavo arti 50 proc. rinkėjų. Po pirmojo turo labai nežymia persvara prieš LVŽS laimėjo Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai – „valstiečiai“ surinko 21,5 proc., o TS-LKD – 21,7 proc. Po antrojo turo situacija pasikeitė neatpažįstamai – apylygės kovos pirmajame ture neliko nė ženklo: LVŽS nugalėjo triuškinamu rezultatu, iškovodama iš viso 54 mandatus, o pridėjus dar sąraše buvusius du „nepriklausomus“ kandidatus ir nugalėjusius antrame ture – 56. Na, TS-LKD patyrė tikrą šoką: prie buvusių 21 mandato tepresidėjo 10. Negana to, absoliuti dauguma TS-LKD konkurentų antrajame buvo R. Karbauskio „valstiečių ir žaliųjų sąjungos“ kandidatai, kuriems beveik visur pralaimėta (pavyzdžiui, Kaune vienintelis pergalę šventė partijos pirmininkas Gabrielius Landsbergis, nugalėjęs „valstietę“ Audronę Jankuvienę), o jei kur ir nuskilo, tai prieš tariamus (yra priežasčių taip teigti) sąjungininkus liberalus. Sakykite, ką norite, bet niekas neprognozavo tokios triuškinančios valstiečių pergalės prieš konservatorius. Šiandien begigu spėlioti, kodėl taip įvyko, bet išsiaiškinti verta, nes panašaus precedento Seimo rinkimuose nėra buvę.

Nieko aiškaus po konferencijos

Partijų vadai porinkiminėje konferencijoje, kuri yra įprasta informacinė valstybinė televizijos laida visai Lietuvai, dėkojo rinkėjams, bandė įvardyti tariamas priežastis, kurios lėmė pergalę arba pralaimėjimą (nors to nenorėjo pripažinti nė viena, daugiausiai balsų nesurinkusi partija), kalbėjo apie galimus koalicijos variantus. Iš viso politinių partijų, dalyvavusių rinkimuose, dviženklį skaičių mandatų iškovojo trys pagrindinės partijos, populiariai vadinamos konservatorių, socialdemokratų ir liberalų. Na, o vadinti pagrindine „valstiečių“ galima tik po šių rinkimų. Žinoma, visų akys ir ausys labiausiai krypo į LVŽS ir TS-LKD vadovų konferencijas, nes didžiausią smalsumą kėlė noras sužinoti, kokios partijos bus koalicijoje, tiksliau – ką kviesis nugalėtojai, kaip elgsis pralaimėjusieji. Bet kažin ar daug kas atkrei-

pė dėmesį į mažiausiai mandatų gavusias partijas, kurios šį kartą negalėjo pretenduoti į labai reikalingo koalicijos nario vaidmenį. Į akis ypač krito pasikeitęs Lietuvos lenkų rinkimų akcijos vadovo V. Tomaševskio tonas – jokių išpuolių prieš žiniasklaidą, net prieš konservatorius nebuvo pasisakoma be pagrindo aštriai... Kažin, kas lėmė tokias pono Tomaševskio permainas? Gal viltis, kad pavyks atsidurti valdančiojoje daugumoje? (Galbūt, kai išeis šis laikraštis, jau žinosime valdančiosios koalicijos sudėtį, o kol kas spėčiau, kad „valstiečių“ vadovas R. Karbauskis pasirinks socialdemokratų ir lenkus.)

Tiesą sakant, po konferencijos nepaaiškėjo nieko, kas padėtų įspėti būsimos koalicijos sudėtį. Be to, netrukus paaiškėjo, kad kalbos apie Prezidentės galimą įsikišimą dėl koalicijos neturi jokio pagrindo – ji aiškiai pasakė, kam reikės prisiimti atsakomybę už koalicijos sudarymą ir šalies valdymą per artimiausius ketverius metus. Prezidentės Dalios Grybauskaitės komentare žiniasklaidai sakoma: „Mieli Lietuvos žmonės, Seimo rinkimai baigėsi – jie buvo demokratiški ir gerokai skaidresni: pažeidimų sumažėjo beveik trigubai, po antrojo turo kol kas nepradėtas nė vienas ikiteisminis tyrimas.“

Jūsų valia ir balsai Seimo rinkimuose lėmė esminius pokyčius Lietuvos politiniame žemėlapyje. Kokie jie bus, parodys laikas. Gerokai keisis ir Seimo veidas – prie valstybės vairo ateina net 81 visiškai naujas žmogus. Daugiausia pasitikėjimo mandatų – 56 – gavo Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga. O tai – ir didžiausia atsakomybės našta. Todėl formuoti valdančiąją koaliciją turėtų būtent toks ryškus laimėtojas. Linkiu suburti skaidrią ir atsakingą daugumą, kuri turės kokybiškai naują požiūrį į valstybės valdymą. Tikiuosi produktyvaus darbo tarp Seimo, Vyriausybės ir Prezidentūros.“

Taigi rinkimai baigėsi, tačiau neatrodo, kad baigėsi ir neramus laikotarpis – per daug nežinomųjų kyla matant rinkimus laimėjusios „valstiečių“ partijos sudėtį. Ar ne ji ir yra priežastis, kad partijos vadovas R. Karbauskis pradėjo kalbas apie norą Vyriausybėje matyti „profesionalus“. Tik kas tie „profesionalai“, kas nustatys jų „profesionalumą“ ir taip toliau? Aišku tik, kad paslaptines politiko už R. Karbauskį dar nėra buvę.

Gintaras MARKEVIČIUS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.
Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.
Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:
1 mėn. – 2,40 Eur.

Tėvynės ir žmogaus laisvė – neatsiejama

Tokį gyvenimo kelią nukeliavo politinis kalnys ir tremtinys, poetas, rašytojas, eseistas, Nepriklausomybės Akto signataras Gintautas Iešmantas.

Pateikiu keletą bendravimo akimirų, praleistų su šia asmenybe.

Romo Kalantos mamos pagerbimas

Vos sugrįžęs iš tremties Komijoje Gintautas atvyko į Kauną. Geležinkelio stotyje „Tremtinio“ klubo ir Sąjūdžio aktyvas sutikome jį su muzika ir Lietuvos himnu. Išlipęs iš traukinio ištarė pirmuosius žodžius:

– Kur Romo mama, kaip jos sveikata?! – tiesiai iš stoties, jaunų žmonių apsupties, nuvyko jos aplankyti, pagerbdamas sūnų, savo liepsna sudrebinusių sovietinę komunistų propagandą.

Ši liepsna apakino okupanto viešpatavimą ir apšvietė visą pasaulį. Tuometinis komunistų partijos Kauno miesto pirmasis sekretorius visų įmonių direktorių, kurie privalėjo būti komunistų partijos nariais, savaitiniame pasitarime pagiežingai sušuko:

– Užsigėdė būti didvyriu! Mes jį padarysime durniumi!

Ir medikai su profesorių ir akademikų vardais tokiu jį skelbė.

Kad šis poelgis plačiai sukrėtė komunistų okupantus, patyriau tuoj po įvykių traukinio kupė, kelionėje iš Kijevo į Maskvą. Maskviečiai ir kijeviečiai labai domėjosi įvykiu, jų jaunimas buvo kritiškas sovietų komunistinės taktikos ir ideologijos atžvilgiu. Tuometinė komunistų propaganda trimitavo, kad deginasi žmonės, norėdami atkreipti dėmesį į baisų valdymą ir gyventojų teisiskumą. Buvo plačiai nušviečiami budistų vienuolių susideginimai Pietų Vietname ir Korėjoje. G. Iešmantas suprato, kad įvykis pastūmėjo Lietuvos jaunimą į tautinę savimone, kuri lyg nedidelė sniego gniūžtė kalnuose virsta lavina, sunaikindama viską, kas jai priešinasi.

Mamos laimė – Tėvynės laisvė

Šią akimirą pajutome su Kauno rajono laikraščio „Tėviškės žinios“ redaktore Nijole Grinevičiūte ir pavaduotoja Kristina Čiučiulkaite, nuvykę į Griškabūdį pareikšti užuojautos, mirus jo mamai. Išgirdau Gintauto žodžius:

– Mirė laiminga, kad sulaukė laisvos Lietuvos.

Ji labai verkė su savo marčia, kai negailestinga budelio ranka vienos sūnų, kitos vyrą į nežinią ištrėmė. Juk apie katorgą ir tremtį baisūs prisiminimai sklandė. Atrodė, kad jis beprasmišką kelią, vedantį į nieką, pasirinko. Vienai iš dviejų vaikų, kitai iš sūnų daugiau rūpesčių negu paguodos. Vienas – devynerių, kitas – privalomoje karinėje tarnyboje. Kad tik baudėjų rodyklė į juos nepasisuktų, labiausiai rūpėjo joms. Už tai nenusakomu džiaugsmu širdys pulsavo, kad jų brangaus žmogaus pasirinktas kelias, kurį jis grindė savo tvirtybe, atvedė brangią Lietuvą į laisvę – aukščiausią žmogaus laimės išraišką, nuo kurios prasideda erdvė į pasirinkimą.

31 antiintelektualus pareiškimas

1990-ųjų liepos 31-ąją laikraštyje buvo paskelbtas pareiškimas, kuriam prigijo 31 intelektualo pavadinimas. Ten buvo rašoma, kad Aukščiausioji Taryba neranda bendros kalbos su Vyriausybe ir kad reikia rinkti Steigiamąjį Seimą. Buvo galima numanyti, kad reikia atšaukti Nepriklausomybės Aktą ir pareikšti norą gyventi kartu kančias ir mirtį sėjusioje imperijoje.

– Kartojasi 1940-ieji. Ruošiama delegacija į Maskvą mūsų, Aukščiausiosios tarybos deputatų, pasmerkimui, – desperatiškai tarė Gintautas, priėjęs prie manęs. Jo akyse liūdėjo ašaros.

– Jie nevažiuos. Pasirašė neskaite ir neįsigilinę. Pradžiai pareiškimo nesiderina su pabaiga, o pabaiga – su viduriu. Be to, mes birželio 22 dieną priėmėme nepriklausomybės Akto 100 dienų sąlyginį moratoriumą. Tad su Vyriausybe reikalai lyg ir suderinti. Žinoma, Kremlius nori neterminuoto moratoriumo ar sąlyginio atšaukimo – kapituliacijos. Gal net asociacijos, federacijos ar konfederacijos siūlymo. Kai tai paaškes ir pasirašiusieji perskaitys ir supras, ką pasirašė, savo parašus atšauks.

– Koks tu optimistas, – pratarė ne labai tikėdamas mano žodžiais.

Iš tiesų, jau kitą dieną nuriedėjo parašų atšaukimo lavina.

Atsisakė kompromisų su baudėjais

Antrą kartą G. Iešmantą suėmė baudėjai bandė įrodyti, kad jis eina prieš įstatymus, siūlė pripažinti klaidas, žadėdami nebausti. Jis nesutiko su jų teiginiais. Sakė, kad jie patys klysta, neįsigilinę į Sovietų konstituciją, kuria privalo būti grįsti visi įstatymai. Todėl prokuroras nedrįso kaltinamojoje išvadoje siūlyti aukščiausią bausmę – jam siūlė ketverių metų laisvės atėmimą. Sovietų teisės praktikoje teismai prokuroro siūlymą sumažindavo, tačiau G. Iešmanto atžvilgiu pasielgė kitaip. Teismas jam skyrė šešerių metų laisvės atėmimo ir šešerių metų ištrėmimo bausmę.

Trumpi biografijos duomenys

Gintautas Iešmantas gimė 1930 metų sausio 1 dieną Šūklių kaime, Žaliosios valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje. 1953 metais baigė Vilniaus pedagoginį institutą. Dirbo įvairiose redakcijose. Rašė eilėraščius nuo 1947 metų. Buvo sekamas okupantų saugumo. 1974 metų rugsėjį jo bute padaryta krata, konfiskuota poezija, pašalintas iš žurnalistų. Tada išitraukė į nelegalią veiklą, pagrindinėje spaudoje „Perspektyvos“ reiškė Lietuvos laisvės, žmogaus teisių idėjas.

1980 metų kovą suimtas, nuteistas, iki 1988 metų lapkričio kalintas Permės srityje ir buvo tremtyje Komijoje. Išleido romaną, 21 poezijos ir 4 esė knygas.

Atsisveikinimas su Gintautu Iešmantu įvyko 2016 metų rugsėjo 2 dieną Vilniuje, Antakalnio kapinėse, Signatarų kalnelyje, palydint kariuomenės garbės sargybai. Buvo skaitomos jo eilės. Velionio našlei įteikta Lietuvos trispalvė.

Povilas VARANAUSKAS

Sveikiname

Buvusią tremtinę Elena BUITKUVIENĘ sveikiname 75-ojo jubiliejaus proga ir linkime daug sveikatos, visokeriopos sėkmės bei Dievo palaimos.
LPKTS Jurbarko filialas

Mokytojas, šaulys Kazimieras Skučas

Kazimieras Skučas, Jono, gimė 1905 metų vasario 6 dieną Marijampolės apskrityje, Antanavo valsčiuje, Kvietkapušio kaime, ūkininkų šeimoje. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje, vėliau mokėsi Marijampolės mokytojų seminarijoje, tačiau nesutardamas su tikybos mokytoju Barkausku, po trečio kurso išėjo ir mokytojo profesiją įgijo Panevėžio mokytojų seminarijoje, baigęs 1930 metais.

K. Skučas paskirtas mokytoju į Alytaus apskrities, Stakliškių valsčiaus, Vyšniūnų pradinę mokyklą mokytoju. 1931 metų vasarą dalyvavo Zarasuose Lietuvių mokytojų tautininkų dr. Jono Basanavičiaus sąjungos organizuotuose lietuvių kalbos kursuose, skirtuose, baigusiems mokytojų seminarijos keturis kursus. 1931 metų rugsėjo 1 dieną paskirtas Vyšniūnų pradinės mokyklos vedėju.

Nuo 1931 metų Kazimieras Skučas priklausė Lietuvos šaulių sąjungai, o 1935 metais įstojo į „Jaunosios Lietuvos“ sąjungą.

1935 metais K. Skučas atvyko į Varenos valsčių ir nuo to laiko gyveno Pavarėnio kaime, dirbdamas Pavarėnio pradinės mokyklos mokytoju. Buvo paskirtas Alytaus 19 šaulių rinktinės Bobriškių 13-o šaulių būrio vadu.

Nuo 1940 metų Kazimieras Skučas paskirtas Alytaus apskrities Krokialaukio pradinės mokyklos vedėju, o žmona Anelė – šios mokyklos mokytoja.

1941 metų birželio 14 dieną mokytojai Kazimieras ir Anelė Skučai su vaikais Algimantu, gimusiu 1932-aisiais, Mindaugu, gimusiu 1934-aisiais, ir Gražina, gimusia 1937-aisiais, ištrėmti į Altajaus kraštą, Barnaulo rajoną. Ten po poros mėnesių mirė vaikai: Gražina ir Saulius, gimęs 1941-aisiais.

1942 metais Skučai su sūnumis Algimantu ir Mindaugu perkelti į Jakutiją, Ust Janos rajoną, Systagnacho gyvenvietę.

Paleisti iš tremties 1956 metų birželio 6 dieną, Skučai persikėlė gyventi į Jakutską. 1957 metais grįžo į Lietuvą. Gyveno Švenčionėliuose, o 1979 metais apsigyveno Trakų rajone, Antakalnio apylinkėje, Grendavės kaime.

Kazimieras Skučas mirė 1980 metų vasario 28 dieną, palaidotas Onušio kapinėse, jo žmona Anelė mirė 1983 metais.

„Tremtynyje“ spausdinsime keletą mokytojo Kazimiero Skučo rašinių. Pirmąjį – „Pasakojimas apie šaukštą“ – skaitykite 6–7 puslapiuose.

Gintaras LUČINSKAS

Pokaris Igliaukoje

Gimiau 1938 metais Igliaukoje, ūkyje prie Yglo (Iglės) ežerėlio, iš kurio išteka to paties vardo upelis. Kažkada net mūsų bažnytkaimis buvo vadinamas Ygliais. Tėvelis Antanas Račkauskas (1908–1985) ir mama Petronėlė (Račiukaitė, 1909–1959) netoli Palių durpyno ūkininkavo 17 hektarų ūkyje. Mano atmintimi, laikėme 4 arklius, 3 karves, turėjome arklinį maniežą, šienapjovę, auginome bites. Tėvelis paveldėjo šeimos ūkį, nes jo broliukas Stasys tragiškai žuvo labai jaunas, o sesuo Antanina Elinskienė (gimusi 1919 metais, gyvena Kaune) ištekojo. Tėvelio mama – iš darbščių ūkininkų Cėplių giminės. Gyvenome pasiturinčiai, visi giminėje buvo ilgaamžiai, išskyrus mamą ir jos seserį, kuri mirė dar besimokydama IV gimnazijos klasėje.

Senelis Jonas Račiukaitis (1858–1959) buvo bažnyčių dekoratorius ir medžio meistras, dar prie caro kelis metus mokėsis Prancūzijoje. Grįžęs į Lietuvą perėmė vietos tautodailininko Adomo Karaliaus patyrimą. Miroslove (dabar – Alytaus rajonas) kunigaujant kun. Juozapui Lelešiui (jis mirė 1938 metais, vykdamas į pavasarinių konferencijų Seirijuose), puošė ir gražino bažnyčią, šoniniams altoriams padarė gotikinius paaukštėjimus, gražią sakyklą, dvi klausyklas. Taip pat pagamino daug patogių suolų, klausyklas Igliaukos, Kidulių kaimelio (Šakių rajonas), Gudelių (dabar – Marijampolės rajonas) bažnyčiose.

Tėveliai be manęs auginavo dar tris vaikus: Justiną, gimusį 1936 metais, Bronių, gimusį 1940 metais, ir Birutę, gimusią 1946 metais. Žinoma, planavo mūsų šviesią ateitį, tačiau atėjo sunkūs Lietuvai okupaciniai laikai...

Okupantai buvo labai skirtingi. Pameni, kai vokiečių kareiviai ne atėmė, o pirkė iš tėvelio tris bekonus. Kareiviai juos papjovė, tėvelis nusvilino, jie susisūdė mėsa ir išsivežė. Net keista buvo, jog perka mėsą, nes jie turėjo mums, vaikams, atrodžiusių skanesnių ir labai kvėpiančių mėsos konservų... Matau kareivius pasitempusius, švarius, gražiomis uniformomis, net jaučiu jų dalijamo vaikams šokolado skonį.

1944 metų vasaros pabaigoje sugrįžę rusų kareiviai atrodė laikiniai. Buvo me sode išsikasę bunkerį, tad frontą išgyvenome ten. Bet baisiausia buvo tada, kai atėjūnai neprašė valgio ar daikto, o atimdavo sakydami, kad džiaukitės, kad dar gyvi likot. Atėjo kitos, azijietiškos, kultūros užkariautojai, ir, anot Antano Paulavičiaus, kraujas liejosi upeliais... Mūsų pažintis su jais prasidėjo, kai jie slinkdami į Vakarus apsilankė mūsų ūkyje. Buvo jau prietema. Užėjo į trobą, iš karto pradėjo raustis spintose, susikrovė mamos papuošalus, tėvelio išieginus drabužius, pasiėmė visai šeimai iškeptą duoną, mums nieko nepalikę. Išsivedė tvarte radę veislinį aviną, karvę ir arkli... Nespėjome išsikępti duonos, atslūkinio jau kiti, pyko, kad gerų daiktų jiems nebelikę...

Žinoma, kaip ir visoje Lietuvoje, Igliaukoje po Antrojo pasaulinio karo prasidėjo aktyvus pasipriešinimas sovietinei okupacijai. Labai daug jaunų vyrų slapstėsi nuo šaukimo į sovietinę

kariuomenę. Ištremtų į Sibirą ūkininkų paliktus galvijus atvedavo prie Igliaukos bažnyčios. Laikydavo juos kelias paras neėdusius, paskui nugindavo į Akelaitynės tvartus. Mano pusbrolis Sigitas Akelaitis, dar būdamas moksleiviu, padėjo partizanams platinti lapelius. Jam buvo gal septyniolika. Pagavo ir ilgiems metams išvežė į Karagandos vario kasyklas. Iš lagerio grįžo be sveikatos, gyveno iki mirties Šakiuose.

Gerai atsimenu 1945 metų balandžio 13 dieną rusų kareivių suorganizuotas žudynes. Tą dieną jie ėjo per Igliaukos apylinkes ir žudė žmones, įtardami, kad jie slapstosi nuo kariuomenės ar yra partizanų bendrininkai. Ėjo smurtaudami Ziniškių link. Tada suėmė ir mūsų tėvelį, nors jam, trijų vaikų tėvui, jau buvo 37-eri. Matyt, patiko kankintojams auliniai tėvelio batai. Nusivedė jį kiek toliau nuo namų, pastatė ant griovio krašto ir liepė nusimaut tuos chrominius batus. Kai liko be batų, o pasisavinti daugiau nebuvo ko, vienas ruselis, atstotęs šautuvą, liepė į griovį lipti. Tėvelis suprato, kad plėšikas nori panaikinti pėdsakus ir ten jį ruošiasi nušauti. „Šaudykit čia, – sako, – į griovį nelipsiu...“ Jis mokėjo rusiškai. Kol ginčijosi, pasirodė atvažiuojantis sunkvežimis. Budelis išsigando ir pabėgo. Kai persimainęs tėvelis sugrįžo namo, mama jo neatpažino...

Tą dieną Igliaukos apylinkėse jie nužudė 21 žmogų. Taip buvo nušautas prie miško gyvenęs, arklių kaustęs kalvis Petras Akelaitis, jo sodyboje sveičia- vęs jo brolis Vytautas, miške malkavęs ūkininkas Štriupas. Venskūnas su malkomis jau važiuo iš miško, kitą žemdirbį rado palaukėje sėjantį, keli statybininkai rentė namą... Visi jie be kaltės žuvo nuo okupantų rankos.

Igliaukiškis Vitas Akelaitis, surinkęs medžiagą apie tuos įvykius Igliaukoje, pasakojo, kad jo tėvelis Vytautas buvo račius. Turėjo bakūžėlę Igliaukoje, į politiką nesikišo. Nepaisant to, ir tėvas, ir dar du jo broliai žuvo. „Žalia- kepuriai azijatai be jokios priežasties išsivarė tėvą į pamiškę ir sušaudė. Du mongolai ir mane, penkiolikmetį, sergantį plaučių uždegimu, ištempė iš lovos. Likau per plauką gyvas. Tada jie ėjo per kaimus ir šaudė nekaltus žmones. Širdyje liko skausmas ir neapykanta pavergėjams.

Dėdė Petras Akelaitis buvo geras kalvis, nepaprastai darbštus žmogus. Gyveno kukliai. Penki vaikai. Žmona – ant patalo reumato prirakinta jau 30 metų. Jo sūnūs Jonas ir Antanas slapstėsi nuo okupantų armijos. Raudonijai reikalavo, kad tėvas juos išduotų. Jis pasirinko mirtį... Sušaudytus dėdę ir mano tėvą atvežė ir suguldė prie dėdienės lovos. Į mano tėvo burną buvo sugrūsti lašiniai, kuriuos jis gavo už padirbtus ratus... Po mėnesio žuvo ir pusbrolis Jonas. Tai įvyko Aukštosios kaime. Krito dar penki partizanai. Laidojo juos ginklo broliai Mikališkio kapinaitėse, prie koplyčios. Partizanai jojo raiti, persijuosę rankšluosčiais per pečius. Kariškai saljutavo. Buvo rami naktis, švietė mėnulis. Dėdienė nebuvo sūnaus laidotuvėse: ji tik sėdėjo lovoje pasodinta ir varstė rožančių. Mel-

Jono Račiukaitis šeima, 1929 metai

Račkauskų giminė, 1938 metai

dėsi. Bet ir vėliau tiek ji, tiek mano puseserės globojo partizanus...“

Stribai buvo pamėgę savo aukas užkasti žvyrduobėse, ūkinėse duobėse, šiukšlynuose, raistuose ir paraistėse, šuliniuose, išvietėse. Tai buvo daroma ne tik dėl žemos užkariautojų kultūros, bet buvo tikimasi sukelti baimę ir skausmą išniekintųjų draugams, artimiesiems. Pasaulyje tada vyravo nuostatos, kad žuvs priešas nėra priešas, ir niekinti jo palaikų negalima. Tai visi žinojo, tik ne rusiškasis okupantas.

1946-ųjų žiemos naktį pas Akelaičius glaudėsi partizanai Klemensas Radevičius-Mindaugas, Gustaitis-Karvelis ir du vokiečiai. Kiemą apsupo baltai užsimaskavę rusų kareiviai. Žuvo visi jauni vyrai. Jų kūnai buvo niekinami Igliskėliuose. Paskui gulėjo numesti prie Palių, šunų apgraužti...

Beje, vandalizmo atvejų buvo labai daug. Paliose pašautam ir nukankintam partizanui Antanui Durnekai kareiviai nukirto galvą, kūną paliko pelkėje, o galvą padėjo ant kelmo. Nušautam partizanui Žvirgždui stribai nupjovė galvą ir nusinešė į stribyną. Igliaukos stribas, peršovęs valstiečiui Kamičiai ranką, paklausė, ar neskauda. Neišgiręs atsakymo, egzekuciją tęsė: peršovė kitą ranką ir kojas, o penktu šūviu pribaižė žmogų.

Stribai žuvusiųjų kūnus užkasdavo slapta, o už kyšį pasakydavo užkasimo vietas. Imdavo už tai pinigų, maisto produktus... Iš miestelių aikščių savųjų išvogti niekinami kūnai būdavo slepiami senuose kapuose, nes stribai ir kareiviai vis mėgindavo sulgyinti su žė-

me naujai atsiradusius žuvusių partizanų kapus. Griešių kaimo kapinaitėse Baltramaičio kapą stribai lygino, trypė tris kartus. Ketvirtą kartą neprirėkė, nes partizanai kapą užminavo. Kapų niekintojas Igliaukos stribas Nikolajus Saveljevas buvo sužeistas, liko aklas visam gyvenimui, o trys kareiviai žuvo.

Igliaukoje, Sventragyje, Daukšiuose pastatyti paminklai žuvusiems už Lietuvos laisvę. Beje, 1971–1976 metais Igliaukos Šv. Kazimiero parapijos klebonas buvo kun. Alfonsas Svarinškas, tada jis kartu aptarnavo ir Patilčių Šv. Petro Išvadavimo parapiją. Tai jis nuo 1972 metų bendradarbiavo pagrindiniame leidinyje „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“, informavo apie neteisības, neleido savo parapijos žmonėms užmiršti okupantų žiaurumo.

Gyvenome prie miško ir pelkės. Čia glaudėsi partizanai. Jie visada gaudavo pas mus pavalgyti, nusiplauti žaizdas. Mano tėvelis sugebėjo išvengti stribų susidoravimo tik dėl to, kad aktyvistai atvažiuodavo reikalauti naminukės. Sukančes dantis ja išdavikus vaišindavo.

Šiuos savo pastebėjimus apie Igliaukos pokarį sumaniau užrašyti pamatęs televizijos laidą „Specialus tyrimas“ apie pokario baisumus. Nepriklausomybė gimė mūsų galvose, Lietuvos komunistai, kaip jie besivadino ar besivadintų, jos nenorėjo. Dėl to labai išgyvenau. Man šviesiausia asmenybė yra prof. Vytautas Landsbergis, kuris buvo Atgimimo dirigentas.

Vytauto RAČKAUSKO prisiminimus užrašė Stanislovas ABROMAVIČIUS

Pasakojimai apie šaukštą

Guli šaukštas ant stalo, paėmei ir pavalei. Šaukštas padėtas ant lentynos, jei reikia pasiėmei ir padėjai ant stalo. Šaukštą kasdien po kelis kartus vartoji: valgai, šluostai, mazgoji. O ar ateina kam nors į galvą mintis: kas būtų, jei nebūtų šaukšto? Juk buvo laikas, kai šaukšto nebuvo. Kas pirmas pasidarė šaukštą? Kada? Kodėl? Veltui ieškosi atsakymo enciklopedijose, veltui mėginsi surasti kokį nors išsamų veikalą apie šaukštą.

Šio nesudėtingo įrankio kilmę ir vartojimo istoriją nesunku ir pačiam atkurti. Kada turėjo žmonės pradėti naudoti šaukštą? Pirmiausia žmogus maitinasi vaisiais, šaknimis ir apsiėjo be šaukšto. Vadinasi, šaukštas į apyvartą atėjo tada, kai žmonės pradėjo gamintis skystą maistą. Pirmą kartą žmogui didžiausias mokytojas buvo badas. Bado spiriamas žmogus išrado puodą. Jame pradėjo virti mėsa ir žuvis, o išvirus reikėjo sugalvoti, kaip išverdančio puodo pasiekti maistą. (Kai mus nuvežė į Jakutiją, mačiau, kaip jakutai darydavo: išvirus žuviai ar mėsai, skystimą išpildavo ant žemės, o mėsą pjaustydavo peiliu ir valgydavo. Todėl šaukštas buvo nereikalingas. Vėliau ir jie pradėjo sriubos nelieti ant žemės, o patys valgydavo arba atiduodavo šunims). Todėl reikia manyti, kad šaukštas yra jaunesnis brolis.

Koks turėjo būti pirmasis šaukštas? Drąsiai galima sakyti, kad jis buvo nepanašus į dabartinį. Šaukštas perėjo ilgą evoliucijos kelią. Sprendžiant iš japonų, korėjiečių ar kitų ryžių augintojų, kurie lig šiol ryžius valgo su lazduotėmis, kad pirmasis šaukštas buvo medžio šaka, vėliau lentutė ar tošis. Kad patogiau būtų laikyti, lentutės galą pasmailino, o platesniame gale nesunku buvopadarinti duobutę ir, galima sakyti, šaukštas jau išrastas. Liko tik apdailinti. Mediniai šaukštai pirmieji atėjo į gyvenimą ir visai neseniai nuo stalo atsidadė muziejuje. Atsimenu, mano tėvelis ligi mirties valgė tik mediniu šaukštu. Jis nebuvo prieš vartojimą metalinių šaukštų, bet pats su tokio nevalgydavo.

– Geležiniai šaukštai, – sakydavo jis, – degina lūpas, pakeičia maisto skonį: kiekvienas valgis atsiduoda geležimi.

Pirmą rusišką medinį šaukštą pamačiau Pirmojo pasaulinio karo metu. 1914–1915 pirmosios linijos buvo nuo mūsų už kokių dviejų kilometrų. Antroje ir trečioje linijoje ėjo per kaimo laukus. Mūsų namuose viename gale buvo lauko ligoninė, kitame gale štabas. Gal tai buvo pulko vado būstinė, nes kampe stovėjo vėliava ir prie jos sargybinis. Kieme stovėjo virtuvė. Virė valgyti, ir išvirus vežė į pirmąsias ugnies linijas. Todėl mačiau, kaip verda kareiviams

valgį ir mačiau šaukštus, su kuriais valgydavo. Šaukštai mediniai. Kotas trumpas, apvalus, storas, nelyginant žąsies koja. Šaukšto galva apskrita, kaip mėnulio pilnatis. Visas šaukštas nudažytas raudonai, pamargytas žaliais, geltonais ar mėlynais dryžiais. Kareiviai šaukštus nešiodavosi už čebato aulo. Dabar atsiminiau, kad ir Lietuvos kariuomenė turėjo šaukštus, bet juos nelabai saugojo. Žygio metu šaukštą nešiojo kartu su katiliuku prie kuprinės. Jei valgydavo valgykloje, tai šaukštą rasdavo ant stalo, ten ir palikdavo.

Kai išėjau į savarankišką gyvenimą, jau ir kaime mediniai šaukštai buvo išėję iš mados. Tais laikais šaukštas, koks jis bebūtų (geležinis ar medinis), buvo toks įprastas dalykas, kad niekas apie jį net nekalbėjo. O klausimas: kada šaukštas atsirado, ar gali ateiti toks laikas, kad gali nebūti šaukštų, būtų tas pats, kas kalbėti, jog nėra saulės danguje – visi apjuoktų.

Blogai, jei žmogus gyvendamas į smulkmenas nekreipi dėmesio, viską leidi pro pirštus. Jei šaukštu būčiau labiau rūpinęsis, tai atsidadęs tokioje padėtyje, kada šaukšto nėra, būčiau greičiau radęs išeitį.

Tikrą Sovietų sąjungos darbininkų gyvenimą pirmiausia pamačiau Barnaule. Atvežė į šitą miestą daug tremtinių.

Išskirstė į darbus. Man prisiėjo dirbti transporte – krovėju. Transporto darbininkams buvo įsteigta valgykla. Kad darbininkui nereikėtų laiko gaišti besirenkant pietums valgi, – visiems buvo vienas valgis – košė.

Atėjai. Ką aš čia sakau, kad atėjai, – ateiti nereikėjo: tave stumte pristumdavo eilėje, tik reikėjo stipriai laikytis, kad neiškristum iš eilės. Todėl, kol pasieki maisto išdavimo langelį, būni visas šlapias. Įmetė į aliuminę lėkštę košės samtį ir kaip su ja elgtis – pats žinok. Valgykloje stalai yra, taburetės atsisėsti ir vietos yra – sėsk ir valgyk, bet šaukšto nėra. Einu vėl prie langelio, dabar jau leidžia be eilės, ir prašau šaukšto. Atsako trumpai: „Nėra“.

Nuo langelio neatsitraukiu ir vėl prašau šaukšto. Niekaip negaliu suprasti, kad tokioje valstybėje nėra šaukšto, o virėja negali manęs suprasti, kad atėjau į valgyklą be nuosavo šaukšto. Kai dar sykį paprašiau, trūko jai kantrybė, iškišo galvą per langelį, pervedė mane akimis nuo galvos iki kojų... Kaip aš jai atrodžiau, sunku pasakyti, bet nusistebėjo nemažiau, jei būtų pamačiusi iš mėnulio nukritusį žmogų ir man mandagiai paaikšino:

– U nas byli loški, nu ich rastasčili. Smotrite v stalovoj. Možit, kto даст (keliamo į 7 psl.)

Sušaudytieji Sverdlovske

Rašytoja, medicinos mokslų dr. Jūratė Sučylaitė savo romane „Susitikimai su Ragana“ (K., 2002) rašo, kaip jos knygos herojai, stažuojančiai viename iš Amerikos mokslinio tyrimo institutų, buvo pasiūlyta apsilankyti Kosmonautikos parodoje, įrengtoje tame pačiame institute. Krito į akis Žemės rutulys, palydovas, įvairiausi grafikai, juodas mygtukas fonogramai įjungti. Kai parodos vadovas sužinojo, kad viešnia iš Lietuvos, jis maloniai pasiūlė įjungti jai programą „Poliarinę pašvaistę“, mat jis gerai žinojo, kokia tragedija ištiko Lietuvą po Antrojo pasaulinio karo ir kad Šiaurėje buvo nukankinta daug lietuvių. Įjungus fonogramą „Girdėjau vėją – bauginantį ir nesuprantamą, su kuriuo norisi kaukti kartu. Ausis užgavo dar kažkokie nepažįstami ir labai nemalonūs garsai. Įrašas buvo trumpas, man neužteko laiko suprasti, ką tokio labai sunkaus ir nemalonaus girdžiu“.

Paklausta, ką išgirdo, atsakė, kad „vėją ir dar kažką, vampyriškai siurbiantį energiją“. Parodos vadovas suprato, kad viešnia – ne eilinė moteris. Ji iš tikrųjų buvo ne eilinė, o gydytoja, psichiatrijos specialistė, mokslininkė. Atsargiai jos paklausė, ar ji ryšis fonogramą išklausyti dar kartą. Ji susikaupė, pasiruošė rimtam savęs išbandymui: „Vėjyje išgirdau žmonių dusulį, prisiminiau, kad ligoninėje taip trūkčiodami kvėpavo žmonės paskutinėmis gyvenimo akimirkomis. Netikėtai prisiminiau Stalino konclagerius, – ten veikė mirties fabrikas, ten nužudė tūkstančius stiprių ir sveikų žmonių“.

Ji paklausė vadovo: „Ar tu nori pasakyti, kad aš girdėjau nužudytuosius? Jų dejones, pagalbos ir teisingumo šauksmą... Ar ir mus veikia tos kosmo-

so dalelės, kurios bombarduoja tavo sukurtą vibratorių“. „Be abejo veikia, – paaikšino fizikas, – bet nepamiršk, kad tu negirdėtum poliarinės pašvaistės, jeigu mes nebūtume daug kartų sutiprinę jos signalų“.

„Homeopatija mus irgi veikia, nors šimtą kartų skiestame homeopatiniam vaiste veikliosios medžiagos koncentracija neįsivaizduojamai maža, – prisipažino medicinos mokslininkė. – Man atrodo, kad ir anksčiau jaučiau, kad nužudytieji yra tarp mūsų ir mus veikia... Gal tik savų nužudytųjų vėlės skaudžiau blaškosi ir labiau alina gyvuosius?“

Teko skaityti, kad mūsų žmonės lankėsi masinių žudynių vietose... irgi jautė didžiulį nerimą ir slegiantį slogų debesį... virš galvų, blokuojantį protą, keliantį nesuprantamą norą... bėgti, kuo greičiau trauktis, lyg nuo mirtino pavojaus.

O Sverdlovske nužudyti 77 lietuviai. Apie tai pasakoja Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centro išleista knyga „12-asis kilometras: 1942–1943 m. Sverdlovske sušaudyti Lietuvos piliečiai“ (V., 2015).

Tai – visų nužudytųjų Sverdlovske sudarytas vardynas, su nužudytųjų biografijomis, jiems pateiktais kaltinimais ir jų fotonuotraukomis, kai jie buvo NKVD suimti ir prieš mirtį. Siurpi, sukrečianti savo istoriškumu ir būdelių piktadarybėmis knyga, bet ją reikia skaityti. Ir kaip maldaknygę namuose padėti matomiausioje vietoje, kad visi šeimos nariai – ypač vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai – ją prieidami paskaitytų, o paskaitę susidomėtų...

Kaip rašo knygos pratarinėje LGGRTC direktorė Birutė Burauskaitė: „Pirmosiomis NKVD aukomis SSRS okupavus Lietuvą tapo valstybės

pareigūnai – vidaus reikalų ministras Kazimieras Skučas ir Valstybės saugumo departamento direktorius Augustinas Povilaitis. Reikalavimas juos suimti buvo pareikštas Sovietų sąjungos 1940 metų birželio 14 dienos ultimatumu Lietuvai. Jie buvo suimti, po mėnesio išvežti į Maskvą ir ten Karo kolegijos nuosprendžiu 1940 metų liepos 30 dieną sušaudyti.

Nors iki liepos 1 dienos dar tebedirbo Lietuvos parlamentas – Seimas, okupantų statybiniai, remiami okupacinės kariuomenės, per pirmąsias dvi okupacijos savaites suėmė 87 piliečius, apkaltinę juos kontrrevoliucine veikla pagal dar oficialiai Lietuvoje negaliojančio Rusijos FSR baudžiamojo kodekso 58 straipsnį. Iki Vokietijos–SSRS karo pradžios Lietuvoje buvo suimti ir kalinami 6606 asmenys. 3434 asmenys nuteisti Ypatingojo pasitarimo ir išvežti į Komijos ASSR, Karelijos SSR ir Archangelsko srities lagerius, Gorkio ir Sol Ilecko kalėjimus. Masinio tremimo 1941 metų birželio 14–18 dienomis buvo suimta ir išvežta į lagerius 3915 asmenų – daugiausia nuo tremiamų šeimų atskirtų vyrų. Didžioji jų dalis – 2425 asmenys įkalinti Rešotų ir Norilsko lageriuose Krasnojarsko krašte, 387 – Seurallage, Sverdlovsko srityje. Likusieji kalėjo Kazachijos SSR, Molotovo ir Vologdos sričių lageriuose. Pirmosios sovietinės okupacijos metais GULAG lageriuose atsidūrė 7349 Lietuvos piliečiai. Lageriuose sušaudyti arba mirę nuo nepakeliamų kalinimo sąlygų 2984 asmenys. Iš jų ne mažiau kaip 500 kalinių, daugiausia įvairaus rango valstybės aparato tarnautojų – kariškiai, policininkai, mokytojai buvo nuteisti mirti.

Nuosprendžiai buvo vykdomi dažniausiai tuose pačiuose lageriuose, kur buvo kaliniai tardomi ir kalinami“ SSRS NKVD Šiaurės Uralo pataisos darbų 10-ojo (Gario) skyriaus 1-ojo lagerio 47-ame ir 35-ame kvartale kalinami nuteistieji buvo šaudomi Sverdlovsko srities NKVD vidaus kalėjime.

12-ajame kilometre už Sverdlovsko (dabar Jekaterinburgas) pastatytas nužudytiems ir bendroje duobėje užkastiems 20 tūkstančių politinių represijų aukų Memorijalas. Jame – ir 77 sušaudyti Lietuvos piliečiai, tarp jų aštuoni pirmosios Lietuvos Respublikos 1918–1940 metų Ministrų kabinetų nariai: Ministras pirmininkas prof. Pranas Dovydaitis, vidaus reikalų ministras Petras Aravičius, Antanas Endziulaitis, Zigmas Pranas Starkus, susisiekimo ir užsienio reikalų ministras Valdemaras Vytautas Čarneckis, švietimo ministras Kazimieras Jokantas, krašto apsaugos ministras Juozas Papečkys ir finansų ministras Jonas Sutkus.

Knygoje daroma išvada, kad „sovietinių okupantų vykdytos represijos, niekuo nenusikaltusių žmonių naikinimas liudija, kad 1940 metų birželio 15 dieną Lietuvoje įsitvirtinęs sovietinis okupacinis režimas valstybės galias naudojo nusikalstamai gyventojų teroro bei naikinimo politikai, kurią galima apibrėžti kaip nusikaltimą žmonijai“.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centras atliko milžinišką darbą, savo tyrimų rezultatus apibendrinęs ir pateikęs knygoje. Tikėsimės, kad ateityje pasirodys ir kituose Rusijos lageriuose ir kalėjimuose nužudytųjų ir mirusių nuo nepakeliamų kalinimo sąlygų, ligų ir bado Lietuvos gyventojų vardynai.

Prof. Ona VOVERIENĖ

Pasakojimai apie šaukštą

(atkelta iš 6 psl.)

(Buvo, bet išsinešiojo. Valgykloje žiūrėkit. Gal kas duos).

Vaikščioju povalgyklą. Rankoje laikau lėkštę ir vis kartojau: – Loški... loški... loški nieta (Šaukšto... šaukšto... šaukšto nėra).

Matau, kad žmonės su šaukštais kabina košę ir valgo, bet ant stalo nematyti nė vieno laisvo šaukšto. Ėmiau stebėti, kur deda šaukštus tie, kurie savo košę suvalgė. Žiūriu ir raibsta man akys: šaukštus dedasi į kišenę. Kaip man pavalgyti? Imti pirštais nekultūringa. Kabinti burna tiesiog iš lėkštės kiauliška. O išeiti į kiemą, pasiimti švirią skiedrą, neatėjo į galvą. (Štai ką reiškia viską gyvenime leisti pro pirštus.) Vaikščioju povalgyklą ir vis tą patį kalbu: „Šaukšto... šaukšto nėra...“

Niekas nekreipia dėmesio. Gal ir būčiau likęs nevalgęs, bet pastebėjo vienas ruselis. Suprato, kad aš „muštas maišu“ ir, kad ne tik su koše rankose, bet ir stovėdamas prie viso puodo, jei neduos šaukšto, tai badu padvėsiu. Tas ruselis pasišaukė mane. Žiūriu, kad jis valgo, kad skuba, rodos, košę pati į burną lekia. Pakabino paskutinį kartą, šaukštą gražiai aplaižė ir atkišo man:

– Na, tebe. Kak pakušaješ, atdaš (Štai, imk. Kai pavalgysi, atiduosi).

O kad būtumėt matę su koku nuoširdumu jis man padavė šaukštą. Iš šimto žmonių tik jis vienas, kuris pasigailėjo naujose aplinkybėse nesusigaudančio žmogaus. Šaukštą ga-

vau, bet kaip man pasielgti? Prie mano akių jis aplaižė šaukštą ir beveik seilėtą man padavė. Ką man daryti? Reikėtų nuplauti šaukštą, bet vandens nėra. Eiti į virtuvę prašyti vandens, tai dar pagalvos, kad aš jo šaukštą pavogti noriu. Nenoriu jo užgauti, jei jam matant imsiu valyti šaukštą. Jis taip rūpestingai aplaižė šaukštą, kad jo supratimu, negalėjo kilti jokios abejonės dėl jo švarumo. Atsisėdau už stalo ir, kai jis užsisuko, švaria nosine nusišluosčiau šaukštą ir pavalgiau.

Per šešiolika Sibire išbūtų metų pirmą ir paskutinį kartą sutikau tokios geros širdies ruselį.

Šitas įvykis mane pamokė: jei neturi galvos, tai nešiokis kišenėje šaukštą.

Nuo to karto pradėjau rūpintis šaukštais. Gerai Diogeniui, kad jis pamatė, kuo galima pakeisti puoduką, o aš nieku gyvu nesugalvojau kuo pakeisti šaukštą, todėl manau, kad kol žmonės nepradės maitintis kaip astronautai koncentruotu maistu, tai šaukštas nepakeičiamas.

Jau praėjo dešimt metų, gal ir daugiau, o aš vis nepamiršau to įvykio valgykloje. Vieną kartą sėdėjome jurtoje. Buvo amžinoji žiemos naktis, tai yra toks laikas, kada tamsu ir dieną, ir naktį. Buvo taip sunku, kad ne tik maisto nebuvo, bet ir šviesos. Jurtoje šviesos šaltinis – krosnis. Jei kas ir turėjo kokį žvakigalį, tai laikė tik sau, o deginti, kad visoje jurtoje būtų šviesu, tai tokio gero žmogaus negalvok surasti.

Mokytoja Pangonytė suma-

nė pasinaudoti krosnies šviesa. Krosnis kūrenosi. Ji atsisėdo šalia, atsidarė dureles, pasiėmė nuo krosnies puodą ir ėmė valgyti. Ne tiek ji valgė, kiek vis puodą grandė. Pagramdo puodą, nulaižo šaukštą ir vėl mėgina pasemti viralo. Žiūriu į jos rūpestingą darbą ir nė kiek nesistebiu, nes beveik visi iš tuščio puodo pavalgyti norėjome. Šį kartą mano dėmesį patraukė ne jos valgymas, bet jos šaukštas. Šaukštas aluminis, švarus, ornamentais papuoštas kotas, bet kas labiausia liko atmintyje – visas šaukšto smaigalys nudilęs. Atrodo, kad šaukšto galas iškastas. Ilgai galvoti nereikėjo – tuoj supratau, kas šaukšto galą nukando. Tik norėjau paskaičiuoti, kiek laiko jai reikėjo gramdyti puodą, kad beveik trečdalis šaukšto nudiltų.

Ilgai reikėjo gyventi Sibire, kad išgyčiau du patyrimus apie šaukštus. Pirmas – Barnaule – šaukštą visada reikia turėti prie savęs. Antras (tegu bus pavadintas patyrimu), kad šaukštai Sibire kentė taip, kaip ir žmonės, skirtumas buvo toks: žmonės jautė kančią, o šaukštai ne. Bet ir vieni, ir kiti yra nusipelnę, kad būtų įtraukti į Sibiro kaninių istoriją.

Likimas pasigailėjo šaukštų. Grįžo žmonės į Lietuvą, grįžo ir šaukštai. Tik gaila, kad ne visi šaukštai grįžo, ne visi ir žmonės grįžo, bet vieni ir kiti grįžo su bendra žyme: šaukštai su nudilusia viršūne, žmonės su palaužta sveikata.

Kazimieras SKUČAS

Skelbimai

Lapkričio 1 d. (antradienį) 13 val. LPKTS Kauno filialas kviečia buvusius politinius kalinius, tremtinius, Laisvės kovų dalyvius, moksleivius, jaunimą ir miesto gyventojus į Kauno Petrašiūnų kapines prie „Tautos kančios“ memorialo paminėti Visų šventųjų dieną, prisiminti mirusiųsiuosius ir negrįžusiųsiuosius iš Sibiro platybių.

Uždegsime žvakelių, padėsime gėlių. Giedos Kauno buvusių politinių kalinių ir tremtinių choras „Ilgesys“, vadovaujamas Bronės Paulavičienės ir Mindaugo Šikšniaus.

Kviečiame gausiai dalyvauti.

Spalio 28 d. (penktadienį) 11 val. Šiaulių Ginkūnų kapinių tremtinių sektoriuje vyks talka – grėbsime lapus. Turėkite darbinės pirštines, maišus lapams sukrauti. LPKTS Šiaulių filialo valdyba mielai laukia talkininkų.

Lapkričio 6 d. (sekmadienį) 14 val. Alytaus šaulių namuose (S. Dariaus ir S. Girėno g. 10) įvyks LPKTS Alytaus filialo susirinkimas. Taip pat bus pristatyta Emilijos Lukšytės-Krušininės knyga „Gyvenimas lyg upė“. Koncertuos Muzikos mokyklos moksleiviai ir choras „Atmintis“.

Nuoširdžiai kviečiame aktyviai dalyvauti visus LPKTS Alytaus filialo narius, buvusius tremtinius, partizanus, Laisvės kovų dalyvius, jų palikuonis ir visus geros valios žmones. Pasiteirauti tel. 8 694 07641.

Užjaučiame

Nuoširdžiai užjaučiame ir kartu dalijamės liūdesiu su Albinute Saveikiene, mirus mylimam broliui.

LPKTS Druskininkų filialas

ILSĖKITĖS RAMYBĖJE

Juozas Kasparavičius 1922–2016

Gimė Šiaulių aps. Padubysio valsč. Rimšių k. 1945 m. baigė Kauno prekybos mokyklą. Nuo 1944 m. įsijungė į partizaninę veiklą, gavo Linksmučio slapyvardį. Priklausė D. Kraujalio, vėliau – Jono Beloglavo būriui. 1946 m. suimtas. Po žiaurių tardymų Šiaulių, Kauno ir Vilniaus kalėjimuose nuteistas 10 m. nelaisvės ir 5 m. tremties. Kalėjo Pečioros ir Intos spec. lageriuose. Dirbo šachtose, patyrė sunkią traumą, paskui dirbo kontoroje. Išleistas iš lagerio pasiliko dirbti Intoje. Ten sukūrė šeimą, augino dvi dukreles. Į Lietuvą grįžo 1972 m., apsigyveno Šiauliuose. Dirbo dviračių gamykloje inžinieriumi. Buvo aktyvus Persitvarkymo Sąjūdžio, LLKS Priskėlimo apygardos, Tėvynės Sąjungos ir LPKTB Šiaulių skyriaus narys. Apdovanotas Lietuvos partizanų 2-ojo laipsnio žvaigžde, kario savanorio medaliu.

Palaidotas Šiaulių r. Ginkūnų kapinių tremtinių sektoriuje. Nuoširdžiai užjaučiame artimuosius.

**LLKS Priskėlimo apygarda,
LPKTB Šiaulių skyrius**

Pranciškus Vytautas Kuprelis 1935–2016

Gimė Klaipėdos r. Žemgalių k. ūkininkų šeimoje. Tėvai 1948 m. ištremti į Sibirą, ten baigęs tarnybą kariuomenėje atvyko ir Pranciškus Vytautas. Dirbo atšiaurios klimato Bolturino miškų ūkio pramonėje. Grįžo į Lietuvą. Sukūrė šeimą. Buvo rūpestingas ir mylintis vaikus tėvas.

Palaidotas Klaipėdos r. Laugalių kapinėse. Užjaučiame artimuosius.

Buvę Bolturino tremtiniai

Romualdas Girdžius 1960–2016

Gimė tremtyje Krasnojarsko kr. Nazarovskio r. 1951 m. tremtinių šeimoje, auginusoje septynis vaikus. Vedė, užaugino tris sūnus. Į Lietuvą grįžo 1983 m. Dirbo miškų ūkyje, kelių valdyboje. Buvo aktyvus LPKTS Jurbarko filialo narys.

Palaidotas Jurbarko r. Smalininkų kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną, sūnus, brolius, seseris ir artimuosius.

LPKTS Jurbarko filialas

Agota Dambrauskaitė-Gedvilienė 1936–2016

Gimė Pasvalio r. Saločių valsč. Manikūnų k. ūkininkų šeimoje. Augo su broliu ir dviem seserimis. 1949 m. su motina ir broliu ištremti į Irkutsko sr. Taišeto r. Sujetichos gyv. 1956 m. grįžo į Lietuvą, baigė Panevėžio darbo jaunimo vidurinę mokyklą, įstojo į Kauno Politechnikos instituto Panevėžio skyrių, įgijo elektrinės inžinierės specialybę, dirbo „Ekran“ gamykloje. Prasižymėjęs Atgimimui įsijungė į Sąjūdžio veiklą. 1989 m. įstojo į LPKTS Panevėžio skyrių. Apdovanota LPKTS žymeniu „Už nuopelnus Lietuvai“.

Palaidota Pasvalio r. Manikūnų kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame šeimą, gimines ir artimuosius.

LPKTS Panevėžio filialas

Elena Bulovaitė-Žebrienė 1932–2016

Gimė Rokiškio aps. Kalpokiškių vienk. ūkininkų šeimoje. 1944 m. tėvas ir du broliai išėjo į mišką partizanauti, o Elena buvo partizanų rėmėja. Laisvės kovoje neteko tėvo, brolių ir kitų artimųjų. Jai suteiktas Laisvės kovų dalyvės statusas. Nuo 1992 m. buvo LPKTS Panevėžio filialo narė.

Palaidota Panevėžio miesto kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame brolius, sūnus, artimuosius.

LPKTS Panevėžio filialas

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

www.lpks.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė
Maketavo Ignas Navickas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas, tel. (8 37) 323 204
el. paštas: tremtinys.redakcija@gmail.com

Įmonės kodas 300032645
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai
Tiražas 1990 egz.

Kaina
0,60 euro

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Gimnazistams apie Mažąją Lietuvą

Kitų metų pavasarį Garliavos Juozo Lukšos gimnazija paminės savo gyvavimo 25-metį. Visus šiuos metus įvaidovauja istorikas Vidmantas Vitkauskas. Tai viena jauniausių Kauno rajono bendrojo lavinimo mokyklų, įsikūrusi buvusiam Valstybiniame projektavimo ir rekonstravimo institute. Šiuo metu pastatas modernizuotas, pasitinka gimnazistus, mokytojus ir svečius rimtimi, jaunatvišku klegesiu, prasminga veikla. Jos gimnazistai išsiskiria aukštu mokinių žinių lygiu, reikšmingais pasiekimais rajoninėse ir respublikinėse mokinių olimpiadose, konkursuose, projektuose, sportinėse varžybose. Be abejo, tai mokymo įstaiga, pirmaujanti įgyvendindama plačią pilietinio-dorinio ugdymo programą. Gimnazijos direktorius sako, kad juos įpareigoja ir garbingas rezistentas Juozo Lukšos-Daumanto (1921–1951) vardas. Čia plačiai lankomas šio žymaus partizanų vado memorialinis muziejus, veikia katalikiško ugdymo centras, aktyvios mokinių ir tėvų savivaldos. Mokiniai globoja vienišus senelius, tvarko kapines, kitas atmintinas vietas, renka medžiagą apie rezistencinio judėjimo dalyvius, tremtinius. Gimnazijos bibliotekoje daug knygų, dokumentų pokario pasipriešinimo, gyventojų tremties temomis, vyksta renginiai, įvykių ir sukakčių paminėjimai. Visa tai padeda mokytojams gilinti Lietuvos istorijos žinias, suprasti pasaulio įvykius. Čia organizuojamos mokslinės konferencijos, kuriose gvildenamos rezistencijos ir religijos temos, vyksta susitikimai su žymiais Lietuvos ir užsienio politikais, dvasininkais, kultūros bei meno veikėjais.

Šios mokymo įstaigos veikla jau se-

nai peržengė Lietuvos sienas: bendradarbiaujama su panašaus tipo užsienio mokyklomis, užsienio lietuviais, taip pat fondais ir organizacijomis.

Spalio 18 dieną teko dalyvauti gimnazijos bibliotekoje (bibliotekininke Elena Raudaitienė) renginyje, kuriame paminėta Mažosios Lietuvos gyventojų genocido diena. Minėjime dalyvavo I ir III klasių mokiniai, mokytojai. Renginio dalyviams savo pastebėjimus atsiuntė ir istorinę medžiagą pateikė Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus Klaipėdoje darbuotojas, istorikas Saulius Karalius.

Istorijos mokytoja Violeta Vėjelytė trumpai priminė, kuo svarbi mums, lietuviams, yra Mažoji Lietuva – tai iš jos kilę K. Donelaitis, Vydūnas, M. Jankus, čia savo veiklą vykdė M. Mažvydas, knygnešiai, čia atgimimo spaudos pradžia. Tai tie kultūros, kalbos ir istorijos dalykai, be kurių nėra net kaip įsivaizduoti mūsų Didžiosios Lietuvos. Gimnazistams genocido, tremties, partizaninio karo sąvokos gerai žinomos. Jie įdėmiai klausėsi tarsi gyvosios istorijos pamokos apie tai, kas vadovėliuose parašyta tik keliomis eilutėmis.

1943 metais, kai Raudonoji armija pradėjo vokiečių pulkų puolimą, ir neišvengiamai kariniai veiksmai artėjo prie Prūsijos žemės, sovietiniai karvedžiai ir ideologai trynė nugalėtojams ribas tarp žmoniškumo ir žvėriškumo. Užėjus so-

vietams, tūkstančiai šio krašto žmonių buvo nužudyti, mirė iš bado. Mažamečiai vaikai našlaičiais pasklido po Lietuvą, nes tik čia galėjo išgyventi. Jų priskaičiuojama ar ne aštuoni tūkstančiai. Kas atsitiko su Rytprūsių gyventojais, jų gimtine 1944–1948 metais, kaip kentėjo to meto žmonės ir jų vaikai, ką ir kodėl žmonės vadino „vilko vaikais“ (sako, dėl to, kad kai kurie jų atvykę gyveno žvėrių irštose, o jų akutės žibėjo iš išgąščio), kaip dabar atrodo Karaliaučiaus kraštas ir dar daugeliu kitų temų domėjomės kartu: žiūrėjome vaidybinių ir dokumentinių filmų bei autentiškų įrašų ištraukas. Paminėtas ir vienas iš tokių „vilko vaikų“, kurių atsiminimus redaguoja iš šio krašto kilęs poetas Robertas Keturakis, Zigfridą Gronau, vienintelį likusį gyvą iš visos gražios savo šeimos. Mokiniai skaitė jo atsiminimų ištraukas, kaip ir A. Šlepiko roma-

no „Mano vardas Marytė“ ištraukas, o gimnazijos direktorius V. Vitkauskas papasakojo pažįstą „vilko vaiko“ sūnų Rimvydą Deką, mokytojaujantį Žasliuose (Kaišiadorių rajonas). Deja, jo giminės istorija mažai žinoma, nes šia tema žmonės Lietuvoje, Vokietijoje ar Rusijoje vengė kalbėti.

Kalbėta apie Mažosios Lietuvos dalies, tai yra Klaipėdos krašto, tremtį pokaryje į Sibirą. Iš čia 1941–1952 ištremta ar kitaip sunaikinta dešimtys tūkstančių gyventojų. Apie juos ir kitus mažuosius tremtinius pasakojama LPKTS išleistoje knygoje „Tremties vaikai“.

LPKTS vardu padovanojome gimnazijos bibliotekai antrąją knygos „Tremties vaikai“ dalį, daug tremties vaikų nuotraukų bei dar neišleistos Zigfrido Gronau prisiminimų knygos tekstų dalį ir iliustracijas.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Paminėjome 1951 metų trėmimą

Trėmimo „Ruduo“ 65 metų jubiliejinę sukaktį Veiverių krašto istorijos muziejuje minėjo LPKTS Prienų filialo pirmininkė Dalytė Raslavičienė kartu su Veiverių Tomo Žilinsko gimnazijos mokiniais. D. Raslavičienė pasidalijo skaudžiais prisiminimais apie išgyvenimus tremtyje.

Veiverių muziejuje po truputį kuriamas tremtinių kampelis, sukaupti pirmieji eksponatai ir labai laukiami nau-

ji ekspozicijai papildyti. Mokiniais buvo pristatyti pirmieji eksponatai, kartu vaikai turėjo galimybę pajusti dalelę tremtinio gyvenimo: pagulėti ant narų (gultų), pasėdėti ant kaladžių, atsigerti „Sibiro“ arbatos su džiovinta duonele.

Minėjimo dalyviai dainavo tremtinių dainas. Buvo galima apžiūrėti tremtinių rankdarbių parodą, išgyventų akimirkų nuotraukas.

Jovita KAŽDAILIENĖ

Ukmergės filialo narių kelionės

Rugsėjo 28 dieną LPKTS Ukmergės filialo valdyba savo nariams organizavo ekskursiją į Kauno IX fortą ir Birštoną.

IX forte mus pasitiko gidė, kuri išsamiai supažindino su forto istorija. Sužinojome, kad 1882 metais Kaune prasidėjo pirmo lygio Rusijos sausumos tvirtovės statyba, kuri tęsėsi iki 1913 metų. 1914-aisiais, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, IX fortas beveik nenukentėjo, o 1915 metais fortas su visa tvirtove perėjo Vokietijos kariuomenės žinion.

1918 metais atkūrus Lietuvos valstybę, IX fortą pavertė sunkiųjų darbų kalėjimo skyriumi. Čia kalėjo ne tik kriminaliniai, bet ir politiniai kaliniai. 1941 metais sovietams okupavus Lie-

tuva, IX forto šeiminkais tapo NKVD. 1941 metų birželio 25 dieną į Kauną įžengus vokiečių kariuomenei, organizuota žydų naikinimo akcija. Nuo 1941 metų spalio iki 1944 metų rugpjūčio čia nužudyta apie 50 tūkstančių žmonių.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Kauno IX forto muziejuje atsirado galimybė prabilti ne tik apie nacių, bet ir apie sovietų vykdytus nusikaltimus. Dabar muziejuje įrengtos ekspozicijos, supažindinančios lankytojus su visais IX forto istorijos etapais.

Išėję iš niūrių forto požemių pasidžiaugėme gražia saulėta diena ir toliau leidomės į kelionę pro Išlaužą į Birštoną. „Palaimintos vietos, reto vaizdingumo apylinkės“, – taip apie

šį kraštą rašė poetas Justinas Marcinkevičius.

82 procentai Birštono savivaldybės teritorijos yra Nemuno kilpų regioniniame parke. Nuo seno šios vietovės poilsiautojus vilioja čia apsilankyti.

Iki šių dienų Birštone veikia seniausia Lietuvoje mineralinio vandens pils-tymo įmonė, pradėjusi savo veiklą 1924 metais. Tai – mineralinis vanduo „Vytautas“, „Birutė“.

Pasivaikščiujome centrine miestelio aikšte, kurioje 1939 metais atidengtas paminklas J. Basanavičiui. Užlipome į piliakalnį ir grožėjomės vaizdingomis Nemuno kilpomis. Po apžvalginės ekskursijos gidė nuvedė į Birštono sakralinį muziejų, kuris įsikūręs buvusios klebonijos pastate.

Muziejuje – 10 salių. Dvi skirtos arkivyskupui Teofilui Matulioniui, kitos dvi – antrajam Lietuvos kardinolui Vincentui Sladkevičiui, po vieną salę Birštono bažnyčios istorijai, sakraliniam menui, liturginiams indams ir taip toliau.

Gyvenimas šiame muziejuje verda: vyksta įvairūs renginiai, knygų pristatymai, vakarai. Buvo labai įdomu, bet jau turėjome skubėti į „Eglės“ sanatorijoje užsakytas maudynes.

Dėkojame Ukmergės filialo pirmininkei Aldonai ir pavaduotojui Aleksandrui, nes jie rašo projektus ir gauna finansinę paramą.

Tamara REINGARDTIENĖ,
LPKTS Ukmergės filialo
valdybos narė